

איש הסוד

הוא היה גאון ועילוי בלתי מצוי, מגדולי
מקובלי דורו, שבחר להתגורר באורוגוואי
הרחוקה ולחיות חיי גלות תחת שם בדוי.
מי היה החכם שושני - יליד מרוקו, או עילוי
בדיסקאי שגדולי ישראל חרדו לקראתו
ולמדו עמו? **יצחק הורוויץ במסע חוצה
יבשות אחר דמותו של החכם המסתורי**

יצחק הורוויץ, מונטווידאו, אורוגוואי

צילומים: ויקיפדיה, אתר 'כתביו של מר שושני'

שלוש תקופות חיים. מימין הלל פרלמן, באמצע שושני בשנותיו הצעירות, בשמאל באחרית ימיו באורוגואי

ויליד צפון אפריקה אינה מתקבלת על הדעת של אלה שהכירו. "הוא היה בעל מראה מזרח אירופי מובהק ודיבר בדרך כלל יידיש ליטאית", סיפר עליו הרב משה שוובר ז"ל, אשר החכם שושני התגורר תקופה בבית הוריו ובביתו שלו. "כנראה קנה את הדרכון מיהודי מרוקאי באחד מנדודיו כדי לטשטש את זהותו אבל שמו האמיתי היה אחר". ראיות רבות ישנן ששמו האמיתי היה הלל פרלמן. מי שנודע כגאון ועילוי עוד בימי ילדותו ונעלם. עדות ברורה לכך סיפק הרב משה שוובר, שסיפר כי הייתה לו אחות בארה"ב שהתגוררה בניו יורק וכלתה אישרה זאת באזניו.

מי כאן הלל

הלל פרלמן נולד בכ"ה טבת תרנ"ו בעיר בריסק להוריו מנחם מנחם ופייגי פרלמן הי"ד, הוא היה בן כבוד להוריו ואחריו נולדה אחותו שרה ע"ה. כילד התגלה כבעל כשרון בלתי מצוי, ידע לקרוא כבר מגיל רך ובגיל חמש כבר למד ש"ס ופוסקים. הוא ניחן בזיכרון צילומי – כל מה שלמד זכר. פסוק ששאלו אותו, ידע להשלים אותו בעל פה ולהגיד מה המקור המדויק שלו. הכישרון שלו היה כה בלתי ייאמן, שאנשים עמדו בתור כדי לבחון אותו. אביו שפרנסתו הייתה קשה החליט לעשות עמו סבב הופעות בקהילות ישראל, כאשר תלמידי

המצבה שלו". ואכן, המצבות מפוארות רובן ככולם ומורכבות ממצבה שוכבת ואבן ראשה. רק מצבה אחת פשוטה – אולי הפשוטה שבכל מצבות בית העלמין – היא זו שצופנת את החידה. היא עשויה אבן שיש שחורה ועליה רשום: "הרב החכם שושני ז"ל. לידתו וחיוו סתומים בחידה. נפטר ביום שבת קודש כ"ו טבח תשכ"ח".

על אף פשטותה, מצבה זו עמוסה באבנים ונורות שהותירו כאן מבקרים. עד היום, ביום פטירתו עולים אל קברו בני הקהילה הנושאים בקרבם את זכרו בהערצה. מי היה גאון חידתי זה? תלמידו סופר השואה וחתן פרס נובל לשלום אלי ויזל שהכירו היטב, סיפר עליו: "הוא שלט בכל התורה וגם בכשלושים שפות עתיקות ומודרניות, כולל הינדית והונגרית. הצרפתית שלו הייתה טהורה, האנגלית שלו מושלמת, והיידיש שבפיו הותאמה למבטא של בן-שיחון".

ויזל טען ששמו האמיתי היה מרדכי רוזנבלום ומכאן מגיע שמו שושני, שכן רוזנבלום הוא תרגום יידי לביטוי 'פרח שושן'. הוא אף טען שראה שהחזיק דרכון מרוקאי עם השם מרדכי בן שושן. מה שבמיוחד מחזק את הדעה הזו היא העובדה שברישום בספר החברה קדישא של הקהילה היהודית באורוגואי רשום שמו כמרדכי בן שושן ז"ל.

אך ההנחה ששושני היה ממוצא מרוקאי

רחוב קטן ושקט במזרח מונטווידאו בירת אורוגואי, שוכן לו מבנה קטן ומרופט המשמש היום כמחסן. היו ימים ובמבנה הזה שכן בית הכנסת של קהילת היראים לחסידי סאטמר של מונטווידאו.

בית הכנסת המה אז מתפללים ולומדים שהיגרו לכאן ממזרח אירופה הדויה עד שמתפלליו עלו ארצה, עברו למרכזי סאטמר בניו יורק וגלילותיה או הלכו לעולמם. אנחל קאהן, בנו של אחד מחברי הקהילה, שהיה אז ילד והיום כבר קשיש, מצביע לי על האפלולית באולם בית הכנסת לשעבר. "הנה לכאן היה מגיע מהבית שלו ברחוב מולדאנו קצת רחוק מפה אבל היה הולך ברגל. היה יושב בעזרת נשים ולומד עטור טלית ותפילין. לומד וכותב. לא היה מרשה שיעלו אותו לתורה, לא היה מוכן שיקראו לו רב. אבל אנחנו קראנו לו החכם שושני. לפעמים היה ישן על ספסל ברחוב".

באשר לדרכו אל בית המדרש מספר מי שהכירו היטב, הרב משה שוובר ז"ל: "הוא נהג ללכת כשהוא עוצם עיניים ברחוב. הוא קרא כל הדרך פרקי תהילים ולפי הפרק אליו הגיע ידע היכן לפנות".

זהו סיפורו של החכם שושני ז"ל שחיו ופטירתו הם חידה עד היום הזה. עם זאת, אין ספק בכך שמדובר בגאון בלתי מצוי ששלט בכל מכמני התורה וידע בעל פה את כל הש"ס בבלי וירושלמי וענפיהם. במיוחד גאון היה בקבלה. "הרבה פעמים ראו אותו יושב וכותב או יושב ומשנן. הכל היה בראשו. את השיעורים שלו נתן בעל פה, כשהוא מצטט הכל מילה במילה במדויק".

פעם הגיע לבקר בקהילה באורוגואי מלומד מארץ ישראל שמסר שיעור תורה לנוכחים. בתוך כך שאל מאן דהו שאלה הנוגעת לתורת הנסתר, והלה ענה שלצערו טרם זכה ללמוד קבלה ולא למד ספרא דצניעותא, מספרי היסוד בקבלה. לפתע התעורר ממקומו בפינת בית המדרש החכם שושני והעיר: "ספר זה חובה ללומדו. אני כבר בגיל שש ידעתי את הספר בעל פה", והוא החל לצטט מזיכרונו את הספר מילה במילה.

האיש בחר לחיות כנסתר וגזר על עצמו גלות ונדודים. רק מתי מעט תלמידיו שהכירו אותו נדהמו משיעור קומתו התורנית. שמו עבר מפה לאוזן בירושלים, פריז ומונטווידאו. גם כ"ק האדמו"ר מליובאוויטש צוק"ל שהכירו בפריז הפליג בשבחו וביניהם התקיים קשר חידתי. לפי העדויות הוא למד גם עם האדמו"ר רבי יואל מסאטמר צוק"ל.

לאחר שהלך לעולמו בנסיבות מסתוריות, נקבר בבית הקברות היהודי בפרבר הצפוני לה פאס של מונטווידאו. בית הקברות עצום בגודלו ומכיל רבבות מצבות המצביעות על העבר התוסס של הקהילה היהודית במקום. כאשר ביקשתי הדרכה כיצד למצוא את קברו נאמר לי: "חפש את המצבה הכי פשוטה, זו שאין לה אף אבן ראשה – זו

ככיתות לימוד. בשבתות היו החדרים משמשים כבתי־כנסת, מעין 'שטיבלך'. בקומה העליונה של המבנה היה בית מדרש שנקרא על שמו של הרב זכריה ברכות שתרם את ספרי־התורה והריהוט למקום, ובו שכנה הישיבה, שכונתה בשל כך 'ישיבת ברכות'. הרב ראב, מנהל ישיבת מאה שערים בימים ההם, ברר מבין בחורי הישיבה את המצוינים ואחד מהם היה פרלמן הצעיר. פרלמן עבר לשקוד על התורה ביפו והיה מבחיריה. ארבע שנים שקד פרלמן על התורה והעבודה עד שבשנת תרע"ד פרצה מלחמת העולם הראשונה אשר קרעה את הארצות לגזרים.

הרב קוק יצא את הארץ כדי להגיע אל 'הכנסייה הגדולה' של אגודת־ישראל בווינה, ועתה לא הצליח לשוב ארצה והוא נשאר בשווייץ. המלחמה ניתקה את המימון לקיום הישיבה. הבחורים התפזרו לכל עבר, כל אחד לביתו, ופרלמן שלא היה לו בארץ מכר וגואל התגורר בביתו של הרב קוק יחד עם בחור נוסף. לאחר שהמצב הלך והחמיר החליט פרלמן לנסוע לארצות הברית, שהייתה עדיין ניטרלית במלחמה.

הונגריה בלילה אחד

פרלמן הגיע לניו יורק אך גם כאן הגיע לפת לחם. הוא שלח מכתב לרבו הרב קוק בבקשת עזרה, וזה ענה לו במכתב רצוף אהבה והערכה בו הוא מכנה אותו: "ידידי החתן היקר, האברך כמדרשו חריף ושנון, נבון בחדרי תורה וחכמה מר הלל פרלמן נ"י" (השאלה מדוע הגרתי"ה קוק מכנה אותו 'חתן' היא עוד אחת מההיכרות שאופפות את התעלומה). במקביל פנה למכריו בארה"ב בבקשה שיסייעו לתלמידו, שהוא "רב חריף ובקי, שלם ורב תבונות". ואכן, כפי שגילה החוקר משה נחמני, בשנת תר"פ התפרסם בעיתון היידי 'דער מארגן זשורנאל' מודעה לפיה "בבית הכנסת של תלמוד תורה ניו לאטעס בברוקלין ימסור שיעור תורה הרב ר' הלל פערלמאן - דער עילוי פון ירושלים". הוא החל למסור שיעורים בעיר כשהוא בסך הכל בן 24. כבר אז הוא מתחיל להעביר שיעורים תורניים תחת הכובע של "העילוי מירושלים".

"ייתכן שבאותם ימים עקרה לארה"ב אחותו שרה, שנישאה לבעלה הרה"ג רבי מאיר מינץ זצ"ל, בני הזוג התגוררו במונסי, הרב מינץ שימש כראש ישיבת 'בית תורה', נפטר בשנת תשמ"ח ונקבר בבית העלמין בבני ברק. בסופו של דבר, המלחמה שהשתוללה באירופה הגיעה גם לארה"ב. פרלמן נקרא לגיוס לצבא ארה"ב אך הוא הצליח להתחמק מהצו. לפי מסמכי הגיוס הועסק פרלמן כרב בישיבת 'תפארת ירושלים', שלימים עמד בראשה הגר"מ פיינשטיין זצ"ל.

לאחר המלחמה ניסה פרלמן להתבסס. פרלמן, שלא הצליח למצוא פרנסה מסודרת, החל להשקיע במניות בבורסה של וול סטריט ובכישורו

לקחתם. "הביאו את הדבר להצבעה", הוא מספר, "הייתי היחיד שהתנגד לכך אך מכיוון שהרוב קבע כמעט הגיעו למעשה, אבל אני זרקתי את עצמי מול הסל בצעקות למנוע זאת".

מברסק לירושלים

בשנת תרס"ט הגיע לגיל מצוות והוריו החליטו לשלוח אותו ללמוד תורה בארץ ישראל בישיבת עץ חיים במאה שערים שבירושלים. הישיבה עמדה בראשות רבי שאול חיים הלוי הורוויץ זצ"ל, ראב"ד דוברובנה שבמחוז ויטבסק ברוסיה הלבנה ואחד מגדולי התורה החשובים בדורו. הוא עלה לארץ ישראל, הקים את הישיבה וכיהן כרבה של שכונת מאה שערים. לצידו שימש כראש ישיבה בן אחותו הגאון הרב יוסף גרשון הורוויץ זצ"ל שעלה עמו לארץ ישראל. שמע הישיבה נודע לתהילה בכל רחבי ליטא והיא משכה אליה צעירים עימם עלה פרלמן ארצה. הוא בלט בישיבה בכישורו העצום. לאחר מספר שנים גם למד תורת הנסתר בישיבת המקובלים 'שער השמים'.

ישיבת מאה שערים ורביה דאז היו קשורים לגרתי"ה קוק זצ"ל וכאשר מונה הגרתי"ה לרבה של יפו החליט בשנת תר"ע לפתוח בה ישיבה למצוינים. הישיבה קמה במבנה 'שערי תורה' ביפו, שם היו חדרים רבים ששימשו במשך השבוע

חכמים בחנו אותו ונדהמו מזיכרונו המדהים. רבים עשו לו את "מבחן הסיכה" המפורסם והוא, כילד, עמד במבחן על נקלה.

בעת שניע ונד עם אביו במרחבי רוסיה למד על הקהילות החסידיות, והוא שגדל כליטאי התלבט באיזו דרך יבחר. כפי שסיפר באוזני תלמידו לימים פרופ' שלום רוזנברג: "הוא רצה לדעת מי צודק - החסידים או המתנגדים. אך אמר שאם ישאל חסיד - יאמר החסיד שהחסידים צודקים, ואם ישאל מתנגד יאמר שהמתנגדים צודקים. הוא החליט לשאול אדם 'אובייקטיבי', אלא שכאן שוב הוא ניצב בפני בעיית האמת, שכן כל אחד שיאמר תשובה ממילא 'פליל' את עצמו: אם יאמר שהחסידים צודקים - ממילא יתברר שהוא חסיד, ואם יאמר שהמתנגדים צודקים - ממילא יתברר שהוא מתנגד. לכן סיים ואמר - היחיד שיכול להכריע בכך הוא רק האדם עצמו". בסופו של דבר מיזג בתלמודו את ההגות הליטאית עם החיבור החסידי לקבלה.

על יראת השמים שלו מימי ילדותו מעיד סיפור שכתב באחת ממחברותיו. פעם חצה כפרי אחד עם את שכונתם כשהוא רוכב על חמור. החמור נשא סל שאפשר היה לראות מבעד לקרעיו ערמוניים יפים ובורקים, כאילו נמצאים בחלון ראוהו. הנועזים מבין הילדים הציעו להרחיב את הפתח בסל, כך שהערמוניים יפלו החוצה והם יוכלו

המתמטי הגאוני הצליח מאוד. אלא שבשנת תרפ"ט קרסה הבורסה. זו הייתה הנפילה ההרסנית ביותר של הבורסה לניירות ערך בניו יורק לכל אורך ההיסטוריה והיא גררה איתה את תקופת 'השפל הגדול', שנמשכה זמן רב. פרלמן איבד את כל הונו ומצא את עצמו ללא פרוטה בכיסו. המצב באירופה לא היה יותר טוב מאשר בארה"ב, ופרלמן יצא לצפון אפריקה, למרוקו.

הוא שהה באוראן ובערים אחרות במגרב, שם למד היטב את המנהגים של יהדות עדות המזרח ואת השפה הערבית. הוא התגורר תקופה באלג'יר, כאן כפי הנראה קנה את זהותו החדשה כיהודי מרוקאי.

אלג'יר אז נשלטה על ידי הצרפתים וכך הגיע לו שושן למרכז אירופה ולברלין וקשר קשרים עם הגאון האדיר רבי יחיאל יעקב וינברג זצ"ל, בעל 'שרידי אש', שעמד בראש בית המדרש לרבנים בברלין. כאשר גברה האנטישמיות בגרמניה עבר להתגורר בצרפת. הוא הגיע לקהילת יהודי שטרסבורג. "תחילה הוא לא ידע צרפתית", סיפרו עליו בני הקהילה, "הוא הסתגר אפוא במשך שבועיים בחדר עם מילון, ולאחר שבועיים דיבר צרפתית טובה".

"להורי הייתה שם מסעדה כשרה", העיר הרב שוובר, "הוא פתאום הופיע שם. הוא היה די חזק והקפין אותי לתקרה, תוך שהוא סופר באנגלית, צרפתית וגרמנית. לאחר זמן מה ההורים שלי אירחו אותו בביתם. פעם אחת", סיפר, "אמי שאלה אותו אם הוא יודע פולנית, והוא השיב שאינו יודע. כעשר דקות לאחר מכן, כאשר דיברה עם אבא בפולנית, הוא התערב בפולנית שוטפת. 'אבל הרי אמרת שאינך יודע פולנית, והנה אתה מדבר מצוין?' - שאלה אותו. 'נכון', אמר שושני, 'אבל לדבר לא נקרא לדעת. כדי לדעת שפה חייבים להכיר את תרבותה ואת ספרותה לעומק - זה נקרא לדעת'. פעם", המשיך שוובר וסיפר, "הוא היה צריך ללמוד הונגרית. הוא הסתגר בחדרו עם מילון, ובבוקר ידע הונגרית".

כדי להתפרנס הציע שושני להעניק שיעורים בכל תחום דעת, לפי הכלל הבא - הוא תהה תמיד על היקף כישורו של התלמיד. במידה והיה מוכשר לפי דעתו היה מלמדו בחינם. אם לא, היה מבקש סכום מפולפל.

זהות בדויה

ביקש פרלמן לישב בשלווה. הוא אף נרשם תחת השם ויקטור סושון ברשויות הרשמיות והתאזר עם אישה ממוצא מרוקאי ששמה שרה אבוטבול.

בשנת תרצ"ט פרצה לפתע מלחמת העולם השנייה. הגרמנים פלשו לפולין, וכמה חודשים מאוחר יותר כבשו את צרפת. הצבא הנאצי השתלט על חבל אלזס ובכללו שטרסבורג ויום אחד כאשר יצאה החוצה ירה קצין נאצי בארוסתו רק משום שהיא יהודייה. המקרה הזה כנראה זעזע את שושני לכל ימי חייו. עד מהרה יהודי העיר גורשו והיא הוכרזה כחופשיה מיהודים ("יודנריין").

שושני נותר בעיר, ובאותם ימים נעצר על ידי הגסטפו יחד עם קבוצת יהודים. לא היו לו ניירות, אבל הוא דיבר גרמנית רהוטה כגרמני מלידה והציג את עצמו כגרמני. הקצין שאל אותו מה מעשיו והוא ענה לו בגרמנית רהוטה ובעגה ברלינאית שהוא פרופסור למתמטיקה מברלין.

הקצין גיחך ואמר לו שבחיים האזרחיים הוא עצמו מלמד מתמטיקה. "אין לך מזל", אמר לו, "אני עצמי פרופסור למתמטיקה וברור שהנך מרמה". שושני לא היסס, ואמר לקצין: "יש לי הצעה להציע לך: במקום להיבדק על ידך, אני אהיה זה שיבדוק אותך; הנה העסקה: אני נותן לך בעיה; אם תצליח לפתור אותה, תירא בי במקום. אם לא, הרשה לי לעזוב, אבל לא לבד, אלא עם כל היהודים שנמצאים איתי. קצין הגסטפו נענה לאתגר. שושני הציע בעיה שהקצין לא הצליח לפתור, וכך הוא והיהודים האחרים ניצלו ממוות. שושני שוחרר והוא נמלט לפריז.

הוא הסתתר אך ידע אבל שלא לעולם חוסן, ועליו להימלט מהמדינה לפני שתשיג אותו שוב יד הגסטפו. הוא השיג מסמכים מזויפים על סמך זהותו כבן מרוקו אך שוב נעצר בידי הגסטפו. הפעם הקפיד לא לדבר גרמנית ואף טען שאינו מבין דבר. הנאצים שבדקו אותו גילו שהוא נימול, אך הוא דיבר ערבית במבטא ערבי מובהק וטען שהוא מוסלמי. אלה חשדו בו שאינו אלא יהודי ולפיכך הזמינו את המופתי הראשי של צרפת לבוא ולתהות על קנקנו. הלה הסתגר אתו בתא בכלא, ושושני צייטט בפניו בשטף את הקוראן ושוחח עימו בארוכה. האימאם בסופו של דבר יצא החוצה ברעדה מתאו ודיווח לחוקרי הגסטפו שהאיש הזה הוא "אימאם גדול וקדוש מאוד ויש לשחררו מיד". החוקר אמר לשושני לקום ולצאת בגרמנית. "הניסיון הגדול ביותר בכל אותו אירוע", סיפר לימים שושני, "היה לא להגיב להוראה הגרמנית לצאת, כדי שלא אסגיר את עצמי כמי שמבין גרמנית".

הוא שוחרר ונמלט מהמדינה אל שווייץ הנייטרלית. כדי שלא יגורש בחזרה לצרפת החל לנהוג מעשי שיגעון וטען כי זכרונו נמחק. הוא הצליח אפוא להינצל, אבל כאן הגיעה לאוזניו הידיעה המרה שהוריו מנחם ופייגי פרלמן הי"ד נרצחו בגטו בריסק יחד עם שאר יהודי העיר.

עם תום המלחמה שב שושני לשטרסבורג ואחר כך לפריז, אבל הנדודים הללו והבריחה בימי מלחמת העולם השנייה הותירו בו את חותמם לעד, ומכאן והלאה, כך נראה, הפחד והחשש לא הרפו ממנו לעולם ומאז שמר בקנאות על זהותו הבדויה כמדרבן בן שושן יליד מרוקו.

נפש החיים בפריז

לאחר המלחמה התבסס שושני בפריז והחל למסור שיעורים. הוא מסר שיעור בספר 'נפש החיים' של מרנא רבי חיים מוואלוז'ין, וקשר קשרים עם רבני העיר ומלומדיה. הוא חי בבדידות וגילח את זקנו. כאשר נשאל על כך הסביר שגילוח הזקן הינו לפי עניין בקבלת האר"ז לגבי מי שגר

בחו"ל (ידוע שהיו מגדולי המקובלים כמו הרמ"ע מפאנו שגילחו את זקנם מטעם זה).

משפחת זילברשטרום החב"דית שכרה את שירותיו כמלמד פרטי. בשלב מסוים הוא עבר להתגורר עם המשפחה ולימד את הבן הגדול במשפחה, אהרן מרדכי זילברשטרום, שלימים היה ממקימי רשת החינוך החב"דית בארץ ישראל. "במשך כשנה לימד אותי גמרא והרבה לשוחח עמי בשעות אחר הצהריים כל אימת שרצה בכך. הוא היה מסתורי ולא לחינם דבק בו הכינוי 'החידה של המאה העשרים'", התבטא לימים הרב זילברשטרום. "הוא היה בעל קומה בינונית, בקי בש"ס וראשונים על-פה. 'בעלי שמועה' סיפרו גם על בקיאותו בספרי-קבלה. לא גידל זקן. מעולם לא היה עיין בספר. חדשים לבקרים נהג להחליף את שמו. כאשר הרבי הגיע לעיר הם נפגשו. הזדמן לי פעם לראות אותו משוחח בבית הכנסת אחר התפילה עם הרבי כשהם מהלכים הלך ושוב". הרב זילברשטרום בדבריו מתכוון לשהותו של כ"ק האדמו"ר מליובאוויטש בפריז במהלך שנת תש"ז, אז שהה בעיר כשלושה חודשים במטרה ללוות את אמו הרבנית חנה ע"ה שעשתה את דרכה לארצות הברית.

בשנת תשי"ב הגיע כ"ק האדמו"ר רבי יואל מסאטמר זצוק"ל לבקר בפריז ושושני נפגש עימו. לפי דברי הרב עקיבא גלזר ז"ל שהשתתף בפגישה, השניים דיברו בכל מקצועות התורה והרבי התרשם עד מאוד מגאונותו העצומה. מאז כיבדו הרבי מאוד ולימים מילא כמה מבקשותיו.

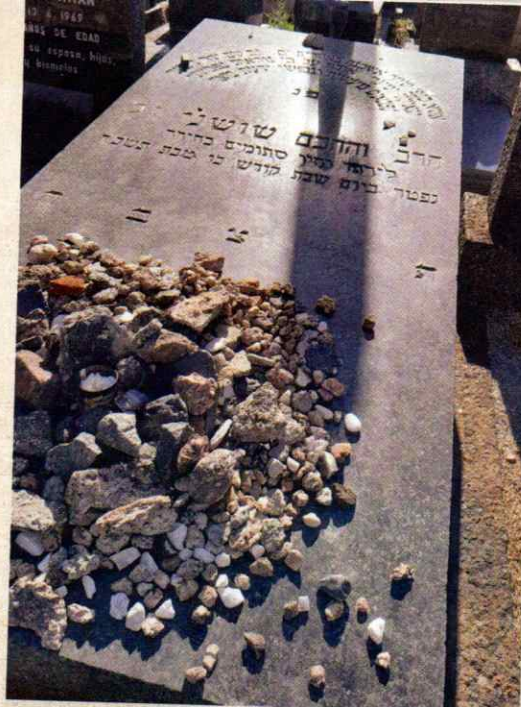
באותם ימים החלו להגיע אל חכם שושני תלמידים מתלמידים שונים בפריז שנדהמו מידיעותיו, חלקם היו רחוקים מהיהדות והתקרבו בשלל ללימוד תורה. בין תלמידיו היו הרב יהודא ליאון אשכנזי שנודע בכינויו 'מְנִיטו' ואשר היה מחנך והוגה דעות שפעל בקרב יהדות צרפת. תלמיד אחר היה הפילוסוף עמנואל לוינס שהחל ללמוד תורה ולשמור מצוות בעטיו ואשר לימודו אתו עשה עליו רושם עצום. לוינס, כמי שהיה תלמידים של גדולי הפילוסופים במאה העשרים, נולד בליטא בבית דתי אך התרחק בגרותו מהיהדות. מכר שלו, רופא בשם ד"ר נרסון, המליץ לו שיפגוש את שושני אך הוא נטה לזלזל בנווד התימהוני, אלא שנרסון התעקש, והשניים בילו לבדם לילה שלם, שבסיומו נכבש לוינס בקסמו ואמר לנרסון: "אני לא יודע מה הוא יודע, אבל הוא בוודאי יודע את כל מה שאני יודע".

אחת מהנהגותיו הייתה להרצות שעה שלמה ולשכנע ברעיון כלשהוא ולאחר מכן כאשר כולם השתכנו, להפריכו במחי יד. הוא לא חדל מעולם לחזור על תלמודו ולבחון את מסקנותיו הקודמות, לעיתים סתר אותן ובנה חדשות. הוא גם העריך את הקושיה לא פחות מהתירוק, ופעם אחת אמר: "עלינו ללמוד להתהלך עם קושיה ארבעים שנה. לא להרפות, ולא להתייאש".

בצרפת הכיר אותו גם הסופר ניצול השואה (ולימים חתן פרס נובל לספרות), אלי ויזל, ויזל, שגדל בבית חרדי, התיימר לתת שיעור בספר איוב. שושני שהיה בשיעור, פרך את כל דבריו והעמיד

בסוף העולם. בית הקברות של הקהילה היהודית במונטווידאו בו קבור שושני

בלי אבן ראש. מצבתו של החכם הנעלם

שדרש פעם מהו שכתוב על משה רבינו "וַיָּךְ אֶת הַמִּצְרִי... וַיִּטְמְנֵהוּ בַּחֹל". ש'מצרי' בגימטריה משה (עם הכולל והאותיות) והרמז הוא שמשו הרג את המצרי שבו וטמן אותו בחול כדי שכולו הוא עצמו יהיה קודש.

שושני המשיך בנדודיו. ארץ ישראל של אותם ימים הפחידה ככל הנראה את החכם רווי טראומות המלחמה משתי מלחמות העולם, ולאחר שאחד מתלמידיו בצרפת עבר לדרום אמריקה הוא הזמינו להגיע לאורוגוואי, ושושני החליט להיענות לו.

מדוע נדד כה הרבה? פעם אמר: "לעיתים בקצה העולם במזרח יש לחכם אחד קושיה גדולה מאוד, ולחכם בקצה העולם במערב קושיה גדולה משלו, ואין החכם במערב יודע שהקושיה שלו עונה על הקושיה של זה ממזרח, וזה ממזרח אינו יודע שהקושיה שלו היא תשובה לשאלה של החכם ממערב, ויש לחבר ביניהם וכך מתיישבת השאלה". הוא הגיע למונטווידאו, התגורר בדירה דלה והחל לתת שיעורים פרטיים. פעם הסביר כי "השתקעתי כאן כי במדינה קטנה אין בעיות גדולות". הוא בעיקר ביקש שקט ושלווה, נדד מדירה לדירה מצויד בשתי מזוודותיו, לימד תורה והתפלל בבית המדרש של סאטמר בעיר.

על פי רוב ראו אותו יושב בעזרת נשים וכותב. לעיתים נדירות אחז בספר והיו אלה בעיקר ספרי קבלה. "בעיקר ראו אותו הרבה עם ספר רזיאל המלאך", העיר אחד מבני העיר הרב בנימין קליין. "כמה פעמים ביקשו ממנו בשבת אחרי הצהריים לדרוש בפרקי אבות, ודיבר שעותיים על שתי שורות משנה. היו כאלה שמדי פעם נהנו להשתעשע עימו. היו אומרים לו מספר מילים בתוספות, ושושני אמר מיד כמה מילים יש לפני כן בעמוד וכמה אחרי".

"פעם אחת", סיפר הרב שוובר, "הוא הגיע לבואנוס איירס ונתקע ללא כסף. הוא נכנס לתא טלפון, עבר על ספר הטלפונים ואז נעמד בכיכר העיר והודיע כי בשביל כמה פזות - מי שיאמר

שניתן לו מקום בתוכנו. הוא לא הסכים לשבת אתנו בחדר האוכל. היה צריך להשאיר את מגש האוכל על סף דלת חדרו והוא היה לוקח אותו בעצמו. בפעם הראשונה שהגשתי לו קפה הוא שפך אותו מהחלון ונזף בי: 'אתה לא יודע שקפה מגישים כשהוא מכוסה?'

"יום אחד אסף את החברים לדשא ואמר שהינו להלדים את מאמר חז"ל שבעים פנים לתורה. והוא רוצה להרשי להם שבעים פירושים על הפסוק 'טפתי כהן ישי' דעת". הוא החל לפרש ולאחר כמה שעות ירדו רק שני פירושים והחברים התעייפו."

מירושלים לדרום אמריקה

בימים ההם שהה תקופת מה גם בירושלים בביתו של הרב משה שוובר, שהכירו עוד משטרסבורג. "הוא לא נתן לאף אחד לבשל בשבילו, היה מבשל לבד את מאכליו ולא נתן לאנשים להעביר ידיים מעל האוכל שלו", סיפר הרב שוובר.

באותם ימים גם נהג להתפלל בישיבת המקובלים 'שער השמים', בעיקר לקראת הימים הנוראים. מספר עליו אחד ממכריו שפגש אותו שם: "ראיתי אותו מתפלל עם הציבור עם כוונות אר". כשגמר להתפלל, ניגשתי לשושני ושאלתי אותו מה יש כל כך הרבה לכוון. פרשת השבוע הייתה האזינו ושאל אותי שושני: כמה ביאורים אתה יודע לומר על הפסוק הראשון "האזינו השמים ואדברה"? ענית לו: אולי עשרה. הוא אמר לי: אם אתה רוצה, אשמיע לך מאה ביאורים. והתיישבנו שם והוא דרש עד 4 לפנות בוקר מאה פירושים. וכשגמר שאל אותי שושני אם אני מוכן לשמוע עוד מאה, אמרתי לו: זהו, מספיק לי! הוא היה יכול להסביר משך שעות שורה או אפילו מילה מן הגמרא, בלי לחזור על אותו דבר פעמיים. אולי טעם מה מתורתו ניתן להשמיע בכך

כסף ניכר בדולרים להקמת ישיבה להרבצת תורה. מה עלה בגורל העצה הנדיבה - אין איש יודע, אך הנדבן המאוכזב ירד לבטן האוניה ושם באולם הגדול, כ"מעשה נואש" פיזר את הדולרים לעולים החדשים שזה עתה עלו ארצה.

חסיד נלהב של חכם בן שושן היה אף מר וייס, מנהל משרדי הסוכנות היהודית בבריסל. במשך כל הנסיעה ישב לרגליו ושתה בצמא את דבריו. היה זה מחזה לא נדיר למצוא את מר וייס בצד אחד משני את תלמודו שלמד זה עתה שמא ישכח, ובצד שכנגדו את השופט אזולאי משנן את לקחיו.

כשהגיעה האוניה לחוף החליט וייס לעשות מעשה ולשכנע את חכם בן שושן שיאות להתארח בביתו בירושלים, כי אין אכסניה יאה לתלמיד חכם יותר מעיר שחברה לה יחדיו. חכם בן שושן נמלך בדעתו וכמעט אמר אומר להגיד הן, כאשר צץ מאי שם יהודי מפרס שהזמינו לדור בביתו בחיפה - וחכם שושני שתוכניתו המקורית הייתה לקבוע את משכנו בחיפה, קיבל את ההצעה.

יהודי חיפה מיד ששו על המציאה, העבירו לו את כתובותיהם והוסיפו לו הזמנות לשהות בבתיהם. ד. גלעדי תהה אם אותו תלמיד חכם יקים ישיבה בחיפה אך זה לא קרה.

לאחר תקופת מה בחיפה החל שוב בנדודים. הוא היה מופיע לפתע במקומות שונים עם שתי מזוודות ומציע: "תנו לי חדר ואוכל ואלמד אתכם מה שתמצאו". 'מה שתמצאו' היינו הכל - כל מקצוע בתורה וכל מקצוע במדע. כפי שסיפר אחד מבני קיבוץ בארות יצחק: "יום אחד מופיע אדם שאף אחד לא הכיר ואומר: תנו לי חדר ואוכל, ואני אלמד אתכם מה שתמצאו. הוא היה נראה מוזנח לחלוטין, כמו קבצן. חשבנו שזה סתם תימהוני, אבל הרי אי-אפשר לגרש אדם כזה. אז נתנו לו איזה צריך מעץ ולאחר כמה זמן אמרנו: בואו נשמע מה יש לו ללמד. הוא נתן שיעור בגמרא, תוך שהוא מתקן שגיאת דפוס של פירוש התוספות, והכל בעל פה. זה היה כל כך מרשים, שהחלטנו

חידה סתומה

מראהו של שושני והנהגותיו היו תעלומה עוד בשעתו. הוא לא גידל זקן (לכמה ממקורביו הסביר שיש לו בכך נימוקים על פי קבלה) ובתמונות הבודדות שיש ממנו אינו חבוש בכיפה או כובע (חלקן תמונות פספורט שבהן לפי חוקי כמה מדינות יש להצטלם בגילוי ראש). רבים מתלמידיו לא היו שומרי תורה ומצוות (יש המסבירים זאת בכך שהוא חיפש להשפיע דווקא על הרחוקים יותר) והעדויות שהם מוסרים עליו הן בהתאם להשקפת עולמם.

עם זאת, לפי העדויות שמוסרים מי שהכירו אותו ושהשקפת עולמם וחייהם נטועה בעולמה של תורה, מדובר בגדול בתורה שגורל חייו לא שפר עליו ככל הנראה עוד מילדותו. הוא לא זכה להקים משפחה, ונאלץ לנדוד במשך שנים, כאשר כל מה שהוא מותיר אחריו הם זיכרונות עמומים וסתומים, לצד כתבים חידתיים ממש.

שושני הותיר אחריו עשרות, אולי מאות, מחברות הכתובות בכתב יד צפוף, רשימות שלעיתים מופיעות כ'קודים' ולעיתים ברמזים חידתיים שקשה מאוד לפענח. כמה תלמידיו חכמים שעמלו על הכתבים דלו מהם חידושי תורה ייחודיים, אך רובם ככולם של הכתבים עדיין סתומים וחתומים.

לאורך השנים נטפלו חוקרים רבים לדמותו החידתית של שושני, והמסקנות שהם גוזרים שוות בדרך כלל להשקפת עולמם. הכתבה שלפנינו, פרי מחקר ושיחות עם מי שהכירוהו מקרוב ונטועים בעולם התורה, נולדה במהלך ביקור שקיים כותב השורות בעיר פטירתו של שושני – מונטווידאו, והיא מבקשת לעשות צדק עם הגאון הפלאי שנסיעות חייו הקודרות הובילו לכך שאפילו על מצבתו לא מופיע שמו הנכון.

צופן מורכב. אחד מאלפי הדפים שהותיר אחריו שושני

לו את שמו הוא יאמר לו מה מספר הטלפון שלו, וכן להיפך, מי שיאמר לו את מספר הטלפון – הוא יאמר לו את שמו".

באותם ימים של שנות החמישים שמע פרופ' שלום רוזנברג, שהיה אז בחור צעיר, על שושני וביקש ללמוד ממנו. אך לא היה ניתן לעבור מארגנטינה לאורוגוואי עד לפילת שלטון הדיקטטורה של חואן פרון בשנת תשט"ו.

"ישבתי אז בגלות ארגנטינה הנשלטת ביד הברזל של פרון", סיפר, "הייתי פעיל עם ידידי דניאל רובינשטיין בארגון דתי שיצרנו יחד. הוא ישב אז באורוגוואי, מעין גן עדן של דמוקרטיה בתוך סביבת הגיהנום הרודנית של דרום אמריקה. האגדות על המורה הנעלם החלו אז להגיע. רק נהר לה-פלטה הפריד בינינו, אולם ממשלת ארגנטינה סגרה את שערי אורוגוואי. בעקבות המהפכה הצבאית שהפילה את משטרו של פרון, נפתחו עבורנו השערים. עברנו את הנהר והכרנו אותו".

הפנייה המסתורית

הרב בנימין קליין, מזכירו של כ"ק האדמו"ר מליובאוויטש, היה אחד מאלה שפגש את החכם שושני בזמן ביקור באורוגוואי. הקשר בין הרבי לחכם שושני היה ידוע אצל המקורבים, והמזכיר היה מרותק מאישיותו המסתורית של שושני ונפגש עמו: "באחת הנסיעות שלי לאורוגוואי עם חבר לשליחות, שמענו שיש אדם בשם פרופסור שושני שהכיר את הרבי עוד מאירופה", סיפר הרב קליין, "חיפשנו אותו במשך זמן ולבסוף מצאנו אותו יושב באחד מבתי הכנסת. הוא היה לבוש בגדים ישנים מאוד ובכלל היה נראה מוזנח. כשפגשנו אותו, סיפרנו לו שאנו חסידים ב"ד".

שושני שאל את השניים האם הם מכירים את הרבי, והם השיבו בחיוב לשאלתו. אבל שושני הניד את ראשו בשלילה. "אתם רואים אותו, אבל אינכם מכירים אותו", אמר להם. שושני ביקש מהשניים שיאמרו לרבי בבקשה ממנו שישלח לו טלית וש"ס. "כשחזרנו לניו יורק, דיווחנו על כך לרבי, והרבי הורה שנמלא את בקשתו", סיפר הרב קליין.

זמן מה אחר כך, ביום שישי כ"ה טבת תשכ"ח, השתתף בסמינר יהדות לצעירים שהתקיים במלון צנוע בכפר דורסנה שבאורוגוואי, כחמישים ק"מ ממונטווידאו. רוזנברג היה איתו. לפי כמה עדויות זה היה יום הולדתו והוא אמר שזה יהיה שיעורו האחרון. אחרי סעודת השבת התיישב שושני בחוף והחל ללמד גמרא. לפתע התמוטט, כנראה מהתקף לב. רוזנברג מספר שבילו זמן רב בחיפוש אחר רופא. "היה ליל שבת וחיפשנו בעיניים בוכיות רופאים, אלא שהרופא שמצאנו היה סנדלר. היה זה העולם השלישי במיטבו. ואז הוא החזיר את נשמתו ללא מילה. עדיין היינו צריכים לשבת וללמוד איתו, והסתלקותו היא טראומה גדולה". למחרת נקבר בטליתו שנשלחה אליו בהוראת האדמו"ר מליובאוויטש.

בכיס המעיל שלבש באותו ערב שישי גורלי, נמצא פתק עם מספר טלפון בשווייץ של משהו שהכיר. תלמידיו שמחו סוף סוף יוכלו לפענח את זהותו האמיתית והתקשרו למספר אחרי שבת, אבל מהצד השני נענו שגם האיש הזה מת 24 שעות קודם לכן. אפילו לאחר מותו, המסתורין שלו נמשך.

לאחר פטירתו התברר כי השאיר אחריו אוצר של סכום גדול מאוד בן לפחות חצי מיליון דולר, שבמונחים של היום שווה כמה מיליוני דולרים. "אבינו", מספרים בני משפחת הרב משה שוורב ז"ל, "קיבל את האחריות על האוצר ולפי הוראת מרן הגרש"ז אויערבאך ובהתאם למה שהבין שרוצה חכם שושני שיעשה, הקדיש חצי ממנו לישיבה ללימוד תורה וחצי שני לגמ"ח נודע בירושלים. אין ספק", אומר אחד מבני המשפחה, "שהוכיח סופו על מהותו, שכל מעשיו וכל מהותו היו רצון לעשיית חסד ולחיזוק התורה".